

Sindikat osebne asistence
Dalmatinova ulica 4, 1000 Ljubljana
sindikatoosebne.asistence@gmail.com
031 333 888

Sindikat osebne asistence (SOA)

sindikatoosebne.asistence@gmail.com

Dalmatinova ulica 4

1000 Ljubljana

Ljubljana, 12. 4. 2023

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti

Štukljeva cesta 44

1000 Ljubljana

ZADEVA: Ocena dosedanje ureditve osebne asistence iz perspektive osebnih asistentk in asistentov: kaj je v trenutnem sistemu osebne asistence potrebno spremeniti?

Prispevek SOA za 5. sestanek pogajalske skupine (13. 4. 2023)

Glavne strukturne pomanjkljivosti:

Strukturna vzpostavitev OA v zasebnem sektorju 1. – eksternalizacija oz. outsourcing te oblike pomoči/podpore hendikepiranim oz. uporabnikom osebne asistence (UpOA); s tem povezano zniževanje delavskih pravic osebnih asistentk in asistentov (OAsist) prek vsakoletnega omejevanja financiranja OA – prek pravilnika o OA – in pritiska na izvajalce osebne asistence (IzvOA);

Predlagamo radikalno prestrukturiranje: vzpostavitev OA v javnem sektorju, tako da vsi zaposleni postanejo javni uslužbenci, s čimer se praktično izključi poslovni interes ter uveljavi strokovni (odpade slaba oz. divja konkurenca med IzvOA, ki so zdaj strukturno odvisni od čim večjega števila uporabnikov, kar vodi v kvazipodjetniške politike (z javnimi sredstvi) v boju za uporabnike, na račun strokovnosti in položaja OAsist). Minimalno pričakovanje SOA pa je kolektivna pogodba za dejavnost osebne asistence, ki bi vsaj kolikor-toliko stabilizirala financiranje OA, položaj IzvOA, s tem pa tudi OAsist.

Strukturna vzpostavitev OA 2. – zaposlitveni trikotnik IzvOA-UpOA-OAsist (ne nujno v tem vrstnem redu), ki po analogiji zagotavljanja dela delavcev uporabnikom (oz. t. i. agencijskega dela) dodatno niža delavska upravičenja oz. slabi delavski položaj;

Govor o UpOA kot »moralnih« (torej *neformalnih*) delodajalcih, ki OAsist izberejo, jih naučijo vsega, kar potrebujejo, in jih lahko tudi odpustijo, delavski položaj še dodatno slabša. Pravno gledano UpOA tega seveda ne more narediti, to lahko stori le IzvOA na podlagi pritožb UpOA, toda ta namerno preveč ambiciozna dikcija dobro ilustrira načrtno čezmerno opolnomočenje oseb s

hendikepom, kot da človekovo življenje ne bi moglo biti zares neodvisno, če ni v položaju, da zaposluje in odpušča »svoje« delavce. Neodvisno življenje se torej v tej točki dojema kot življenje posameznika-*podjetnika* (»posesivni individualizem«). V SOA smo prepričani, da so takšne predstave zgrešene, da očitno presegajo koncept človekovih pravic (ki so pravice posameznika, vendar ne nujno tudi »podjetnika«) in da so se teoretikom neodvisnega življenja ponesrečile, bržkone pod nereflektiranim vplivom v zadnjih desetletjih prevladujoče neokonservativne paradigme. Zaželeno bi bilo, da bi slednji izvedli samokritiko, teorijo hendikepa preoblikovali in povezali s solidarnostjo ter sodelovanjem. V zadnji instanci namreč vse človekove pravice temeljijo na družbeni solidarnosti in vzajemnem pripoznavanju. Glede na zatečeno stanje pa je omenjeno nesorazmerje moči nujno potrebno vsaj *formalno* pri(po)znati. Zato ne le predlagamo, ampak zahtevamo, da novela ZOA formalizira razmerje med UpOA in OAsist, pri čemer je UpOA kot vodja delovnega procesa OA delavcu *nadrejen*.

Strukturna vzpostavitev OA 3. – OA kot kanarček oz. glasnik deficita dolgotrajne oskrbe in kot poskusni zajček te pomembne intergeneracijske reproduktivne družbene oskrbe ter kot nosilec očitno nezadostne siceršnje skrbi za vse, ki zaradi različnih posebnosti oz. razlogov potrebujejo večjo pomoč oz. podporo; Ustava Republike Slovenije socialno varnost opredeljuje kot *pravico* državljanov, Zakon o socialnem varstvu pa je slednjo razširil na vse prebivalce s stalnim bivališčem v Sloveniji. Ni jasno, zakaj naj bi pravica do neodvisnega življenja bila človekova pravica, pravica do socialne varnosti in s tem tudi do socialnega skrbstva pa ne. Vsaj v rawlsovski utemeljitvi to vsekakor je. Ker pa ni bilo politične volje za zadostno financiranje pravice do socialnega varstva (npr. za sprejetje zakona o dolgotrajni oskrbi), medtem ko se je za financiranje pravice do neodvisnega življenja le-ta našla, saj naj bi šlo za občutno manjšo porabo sredstev zaradi predvidoma majhnega števila upravičencev, se je poraba sredstev na videz paradoksalno povečala. A to bi vendar morali pričakovati, saj ta razvoj ni nikakor presenetljiv: ljudje so potrebovali storitve, ki bi morale priti iz naslova socialnega varstva oz. dolgotrajne oskrbe, pa jih ni bilo, in število upravičencev do OA je pričelo nezadržno naraščati. Glede na dejstvo, da gre za dejansko različne potrebe ljudi, s tem pa tudi različne storitve in torej različne usposobljenosti delavcev, smo v SOA načelno pozdravili prizadevanja Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) za korenito prestrukturiranje OA in njeno uskladitev z novelo zakona o dolgotrajni oskrbi. Na potrebo po tej uskladitvi smo že od samega začetka opozarjali. Nam je načelno vseeno, če smo danes OAsist, jutri pa bomo nekateri negovalci, drugi socialni oskrbovalci itn. Ni pa jasno, kako bo takšno prestrukturiranje zmanjšalo finančno breme, gledano v celoti, saj bo šlo predvsem za prerazporeditev sredstev na druge storitve, deloma tudi zelo podobne, vendar iz drugega naslova. Naša poanta je, da je prestrukturiranje strokovno gledano smiselno in upravičeno, zato ga podpiramo, da pa so sedanji očitki glede nevzdržne porabe sredstev za OA v veliki meri povsem

neupravičeni. Seveda prihaja do nepravilnosti in očitnih zlorab, toda glavni razlog za eksplozijo stroška OA je vendarle ta, da ni bilo in še vedno ni veljavne in zadovoljive dolgotrajne oskrbe oz. socialnega varstva. Po najnovejših informacijah se storitve iz tega naslova tudi še ne bodo izvajale, vsaj do začetka 2025. Zato se zastavlja vprašanje, kako mislijo regulatorji izpeljati prestrukturiranje OA še letos, ne da bi številni uporabniki ostali brez ali z močno okrnjeno osebno asistenco, hkrati pa tudi brez ustreznih nadomestnih storitev. Takšnemu morebitnemu scenariju v SOA seveda odločno nasprotujemo.

In še nekaj bolj konkretnih pomanjkljivosti iz neposrednih izkušenj OAsist:

Dokajšnja dereguliranost OA in poklica OAsist: ureditev OA oz. OAsist razen nekaj malega usposabljanja ne postavlja posebnih zahtev, donedavna so bili tudi pogoji za dejavnost IzvOA skoraj nikakršni.

Neobstoj standardov in normativov OA: že od vsega začetka opozarjamo na potrebo po standardih in normativih OA, pri čemer nam gre predvsem za kvalitativne opredelitve, npr. kaj sploh sodi v OA. Jasno je, da naj npr. OAsist ne bi smel biti hišna pomočnica za celotno uporabnikovo družino, vendar to ni nikjer zavezujoče opredeljeno. Še vedno, denimo, tudi ni regulirano kako UpOA potujejo, počitnikujejo: to večinoma poteka tako, da UpOA spremlja en OAsist, ki mu je ta čas na voljo 24 ur dnevno, pri potovanjih in rehabilitacijah, daljših od tedna dni, pa se OAsist lahko prizna samo 8 ur dela dnevno. Priročnik Osebna asistenca (avtorji Katrin Modic, Elena Pečarič, Domen Retelj), sicer delno vsebuje topogledno uporaben material, nekateri ga celo imenujejo »Biblija« OA, vendar se na to »Biblijo« na delovnem sodišču ne bi dalo niti prisegati, kaj šele, da bi bila vsebinsko merodajna. Potrebujemo strokovno utemeljene, socialnopartnersko dogovorjene, organizacijske in delovnopravno zavezujoče standarde.

Pomanjkljivo usposabljanje OAsist, pa tudi IzvOA in UpOA: ideja, da naj OAsist ne bi potrebovali vnaprejšnjega usposabljanja, ker da naj bi jih uporabniki naučili vsega, kar potrebujejo, je povsem zgrešena. Številni OAsist tako npr. pridobijo trajne poškodbe že na samem začetku svojega dela v OA. UpOA nas učijo prijemov in postopkov, ki ustrezajo njim, vendar praviloma ne vedo ničesar o tem, kaj je lahko škodljivo za OAsist. OAsist bi med drugim potrebovali tako kineziološko, kot tudi psihološko usposabljanje. Seveda pa bi moral biti obvezen del takega usposabljanja tudi končni preizkus znanja, s čimer bi izločili za poklic OAsist neprimerne kandidatke oz. kandidate.

Pomanjkljiv nadzor OA, zlasti IzvOA in UpOA: pretirana benevolentnost dosedanje ureditve OA se kaže tudi v nadzorstvenih in sankcijskih določbah ureditve OA, ki puščajo številne sive lise, npr.

glede nesprejemljivega obnašanja udeležencev OA in zagotavljanja varnosti in zdravja pri delu; veliko več pozornosti in določil je treba nameniti nadzoru in sankcioniranju nesprejemljivih ravnanj IzvOA in UpOA ob hkratni zadostni skrbi za ustrezen postopek in zaščito drugih udeležencev OA, ki niso povzročitelji nadzorstvenih in/ali sankcijskih postopkov. Zasebnost bivališč je dodatna strukturna ovira nadzoru OA, ki jo je po prepričanju SOA treba odpraviti in pravico do OA pogojevati z dostopnostjo delovišč, torej tudi bivališč UpOA za vsakršen strokovno oz. zakonsko utemeljen nadzor (delovna, socialna itn. inšpekcija).

Neobstoj zagotovil delavskih pravic OAsist: pravilnik o OA posredno in ustavno gledano sporno prek zagotavljanja obsega priznanega financiranja odreja številne pravice OAsist, kar je za SOA nesprejemljivo; vmesna rešitev bi bila sklenitev kolektivne pogodbe za dejavnost OA, kot nakazano zgoraj, ustrežnejša pa umestitev OA v javni sektor.

Zaradi dosedanjih slabih izkušenj z uveljavljanjem delavskega razumevanja, interesa in upravičenj OAsist; zaradi neupoštevanja naše vloge, naših predlogov in pogledov; pa tudi zaradi vztrajnega, a žal neuslišanega poudarjanja, da bi moralo vsaj MDDSZ **izboljševati ureditev OA, dvigovati standard OA za UpOA, ščititi delavske pravice OAsist**, ne pa sprejemati mantre blagajnikov in računovodij iz **ministrstva za finance** se je SOA odločil za **zaostrovanje sindikalnih aktivnosti**. Naše zahteve so **takojšnje zadostno financiranje dejavnosti; sklenitev kolektivne pogodbe za dejavnost OA; sprejetje standardov in normativov dejavnosti; zagotovitev varovanja pravic in položaja OAsist v primeru nadzora** nad posameznimi IzvOA kot domnevnimi kršitelji, pri odvzemu statusa IzvOA pa prevzem UpOA in OAsist s strani drugih IzvOA; **prenehanje pritiskov MDDSZ za nezakonito evidentiranje opravljenih ur storitve prek aplikacije Osebna asistenca**.

Glavni odbor SOA, zanj Nenad Hardi Vitorović